

Ötlető: KISS FÖZSEF

ÖTLETÉS IDEJE: 1973.

TART.: 1848-49-ai EMLÉKEK NYOMÁBAN KUTASON

10 lap, 4 foto

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KUTAS

SZAKMUTATÓ: XVI

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

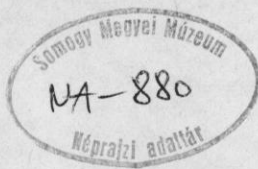

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖMÉS

ÁTVÉLTVE AZ EGYESÉGES LTK. 2,356-OS TETELE ALÓL

2356

1848/49-es emlékek nyomában Kutason

és környékén

Összegyűjtötte:

K i s s J ó z s e f

ny.ált.isk.igazgató

K U T A S .

1848/49-es emlékek nyomában

Kutason és környékén

Kutas község ugynevezett Ó-temetőjében van egy sir, fölötte egy márvány siremlékkő. A sirban nyugszik Pap László honvéd huszárszázados. Sokszor láttam ezt az emlékművet. Így jutottam arra az elhatározásra, megkísérlem felkutatni s összegyűjteni, lejegyezni azokat az emlékeket, hagyományokat, melyekről idős emberek még tudnak, melyeket talán déd vagy ükapjuktól hallottak.

Százhuszonöt esztendő távlatából már nem könnyű ez a munka. Hiszen szem vagy fültanuk már nincsenek. A valóság ellenőrzése is nehéz, a hitelesség nem egy esetben ~~is~~ bizonytalan. Tárgyi emlék is mind kevesebb az érdeklődő, a kutató számára. Így csak arra a meglévő írásra, tárgyi emlékre és idős egyének elmondására lehet támaszkodni, amit hosszú időn át összegyűjtöttem. Megkísértem s nem teljesen eredménytelenül Kutason és környékén is gyűjteni a szabadságharcról szóló hagyományokat. De talán próbáljunk sorba haladni.

Kutas a XIX. század elején mezőváros volt. Erről van pecsétnyomóval vörös pecsétviaszra nyomott pecsét az alábbiak szerint. A pecsétnyomón középen ~~van~~ van egy fa, mely lombos, mellette balról egy kasza nyéllal, jobbról egy kéve buza. A pecsét felirata: "Kutas Mező Városának Elő Petsétje 1815" Idős emberek elmondják, hogy nagyapjuk gyermekkorában még az volt kiírva a falu végén cifrára festett táblán: "Kutas Mező Város, Babócsai Járás"

A "mezőváros" a kutasai földbirtokosok: a Boronkay, Hertelendy, Vasdinyey és Vizeki Talliánok, Krizsanicsok ősi birtoka és lakóhelye volt.

Szerdahelyi József 48 éves tsz. tag nagybátyjától, Pap Jánostól hallotta még egészen gyermek korában az alábbiakat.

- Az 1848/49-es szabadságharc idején a falu egyik földbirtokosa Krizsanics Mihály volt, aki nagyon haragudott az osztrákokra. Ezért 1848 nyarán nemzetőrséget toborzott és szervezett a faluban élő saját és másik uraságok jobbágyaiból. Ez a nemzetőrség a falu alatti réten "egrecérvott." Ugy nevezték őket, hogy bundás katonák, mert akkor még nem volt egyenruhájuk, hanem saját ruhájukban - kisbundában, ködmönben - gyakorlatoztak s úgy készültek az osztrákokkal való háboruzásra.

Akkoriban a horvátok felkelő csapatai többször áttörtek a Dráván. Ezek a horvátok megrohantak egyes falukat, ahol raboltak, gyujtogattak. Barcsnál is többször áttörtek, ájtjöttek a Dráván. Mivel azon a részen nem volt rendes katonaság, a somogyi faluk lakói, így a kutasiak is, kaszával, vasvillával felfegyverkezve mentek a horvátok, ahogyan itt nevezték őket, a "szerviányok" ellen. Ez a Krizsanics nevű földbirtokos vezette őket. A nemzetőrök jól harcoltak, mert Barcsnál a horvátokat visszakergették a Dráván túlra. Mikor vége lett a harcnak, akkor a kutasiak, akik a harcban elfáradtak, Barcsön leültek a templom mellett az árnyékba, hogy elfogyasszák a magukkal hozott elemózsiát.

Az ő rokonságából két testvér - Kovács volt a vezeték nevük - szintén ott falatoztak. A horvátok a tulsó partról cseresznyefából készült ágyujukból átlöttek a magyarokra. Az ágyugolyó a két egymás mellett ülő Kovács testvért eltalálta és ott mind a ketten meghaltak.

A kutasiak nemcsak Barcsnál, hanem később felfegyverkezve mint honvédek több csatában is résztvettek, így Bácskában a szenttamási csatában is harcoltak.

Erről K. Pap János volt kutasi születésű tanító, színész is egyik kis könyvében megemlékezett.

Egy idős ember, id. Váradi József 78 éves, kutasi születésű, tsz. nyugdíjas az alábbiakat mondta el.

- Dédőregapám sokszor mesélte: 1848-ban a "rácok" Kutason is jártak.

Ősz volt, amikor a szabadságharc leverésére Horvátországból átjöttek Barcsnál a Dráván és itt, Kutason megálltak. Parancsnokuk valami kapitányféle lehetett, aki először is a birót kereste. A biró elég módos ember volt, de már egy kicsit idős. Mivel jó lovai voltak, megparancsolták, hogy innen három napi járőföldre a rác katonák holmiját neki kell vinni "forspont"-ba.

Igen megijedt a biró. Az én dédőregapám - Horgas József volt a neve - szegény zsellérgyerek volt, amikor a biróhoz került vőnek. A biró azt ígérte neki, ha elmegy helyette "forspont"-ba, aztán ha hazajön, rögtön ráirat egy "fertál helet", azaz hat hold földet.

Dédőregapám igen megörült a földnek, mivel addig semmije sem volt. Felpakkolt a kocsira, ennivalóval megrakta tarisznyáját, elköszönt a családtól s elindult a rácok pakkjával. A Velencei tó partjáiig mentek s ott egy rezulás - fiatal erdő - mellett telepedtek meg. A rácok a kocsiról lerakódtak és nekiálltak sátorfát vágni és sátrakat verni.

Dédőregapám ezt igen nagy figyelemmel kísérte, s egy óvatlan pillanatban a korbáccsal / ostor / jól a lovak közé vagdosott és elhajtott visszafelé. A rácok amikor észbekeptek, lődöztek utána, de ő belefeküdt a kocsi~~ba~~ derékba, így aztán nem találták el. Így nem is lett semmi baja.

Talán két óra hosszat is nyargalt visszafelé, amikor egy nagyobb árkon átvezető hidhoz ért. Ott először nem látott mást, mint hogy egy puska a hid karfájához volt támasztva.

Dédőregapám gyorsan kezébe kapta a puskát, beledobta a kocsi~~ba~~ és a lovak közé akart verni, amikor a hid melletti bokorból

felugrott egy rác katona és elkapta az egyik ló kantárát.

Dédőregapám gyorsan kezébe kapta a puskát és egyből leőtte a rácot. De félt, hogy majd keresik, ezért csak éjjel mert jönni hazafelé. Nappal az erdőkben tanyázott, ott legeltette a lovait, ő maga meg madártojásokon élt.

Mikor hazaért, kérte az ipától a megígért egy fertált, de az igen fukar ember volt és nem adta meg neki!

A puskát, amit dédőregapám hozott magával, őrizze a család. A gyermekeim is látták és a lagutóbbi háború alatt veszelődött el. Ha megvolna, akár muzeumba is lehetne tenni."

Ezt a történetet jól ismeri ismeri id. Váradi József fia, leánya és unokái is, akik már nemegyszer hallották tőle éppen úgy, mint én, ak lejegyeztem.

Kutason 1848-ban élt Kovács József nevű ref. lelkész, ahogyan akkor mondták, a pap, aki nagy és lelkes hazafi volt és a szabadságharc eszméinek buzgó terjesztője. Verseket is írogatott és ezeket megzenésítette. Az iskolás gyermekekkel betenitotta és énekelte. Ugy tudják, hogy ténylegesen nem vett részt a szabadságharcban, mégis alig kerülte el a mártirhalált. Az ötvenes évek zsarnoki bosszúja őt is halálra ítélte és csak súlyos betegsége mentette meg a börtöntől és korai halála a bitófától.

Hogy a kutasiak részt vettek a szabadságharcban, az is bizonyítja, hogy a szabadságharc leverése után egy század katonát szállásoltak el a községben. Ezek sok galibát okoztak, gyakran erőszakoskodtak a lányokkal, az asszonyokkal.

Szerdahelyi József elmondta, hogy a nép dalaiban is megörökítette az 1848/49-es eseményeket, időket. Nagybátyjának, Pap Jánosnak az édesapja egy kéziratos könyvbe ezeket fel is jegyezte. Magam Pap János könyvéből írtam ki az alábbiakat:

" Kinek vétett ez a mi jó nemzetünk,

Hogy ennyire törekednek ellenünk.

Áll Buda még,él magyarok istene,
Ellenségink megfulladhat mérgibe.
Seregünknek apraja és örege
Szent fogadást vett föl az ő szivére:
Mig az isten erőt,egészséget ad,
Nem is veszi tőlünk az el semmi rác.

- . - . -

Nem kell nékünk rézkukherdáj /rechts um kerdauch/ hapmasir,
/auf maschir/
Ha ezt hallom a lélek is bennem sir.
Mondja meg csak magyarul,hogy mit akar,
Meg is érti,meg is teszi a magyar.

A szabadságharc~~cal~~ találtam egy nevet is. Ez a név: ispita.

Fura név. Sokat gondolkodtam azon,hogy vajjon mit takarhat? Pedig Kutas egy régi térképén is megtalálható. Egyéb feljegyzést hosszabb ideig nem találtam e névvel kapcsolatban. Aztán egyszer mégis csak ráakadtam. Csak a falu legöregebb emberei emlékeznek rá hallomásból. Ők is nagy vagy dédapjuktól hallották. Az alapmotívum azonos,de variánsai is vannak.

Ispita: ez a név az ispotály szóból származik,melynek eredetije a Hospitál, a kórház volt. A hagyomány szerint a szabadságharc ideje alatt itt ápolták a sebesült katonákat és a betegeket. Sátortábor volt, ezenkívül egy-két fából készült épület a felcserek és az ápolók részére. A gondozók a falu lakosai,asszonyai és leányai közül kerültek ki. A falunak és a környező falvak lakosságának kellett a sebesültek és a betegek ellátásáról és élelmezéséről gondoskodni.

A másik variáns szerint rét volt ezen a helyen. A katonsaság által messze vidékről elrekvirált lovakat itt gyűjtötték össze. A gyenge,beteg lovak visszamaradtak,melynek ez a terület volt a szálláshelye.

Messze vidékről szedték össze a szénát, a zabot és egyéb abrakot, amivel a jószágot etették. Hogy a lovak el ne bitangoljanak, fából karámot is készítettek.

Monda-e vagy igaz történet? Ma már nehéz kideríteni. Az "ispita" név még ma is él egy két idős ember emlékezetében és ma is így nevezik a község keleti részén lévő volt labdarugó pályát. Azonban a név esztendőről-esztendőre halványodik és lassan az enyészeté, a feledésé lesz.

Ezért gyűjtögetem a régi neveket, a hozzá kapcsolódó történeteket, hogy esetleg fennmaradva az utókor számára, valamikor a tudományos kutatók is felhasználhassák.

Nem talákoztam olyan irással, így nem tudom, hogy van-e a megyében valamilyen nyilvántartás azokról a sirokról vagy egyéb emlékekről, ahol hitelt érdemlően 1848/49-es szabadságharcosok pihennek. Ha nincs, akkor a szabadságharc 125. évfordulója alkalmával fel lehetne kutatni s megörökíteni az utókor számára. Kettőről tudok s ezeket közre is adom.

Az egyik a kutasi ugybeveztt Ó-temető északi részén mindjárt az első sorban van. Vörösmárvány sírkő, amely kissé mohás, de a felirat jól olvasható. A mintegy 2 méter magas, alsó részén kb. 70 cm, felső részén 50 cm széles, fent gula alakban végződő márványoszlop felső részén stilizált stilizált tölgykoszoru van vésve. Alatta pedig az alábbi felirat.

Néhai

Papp László

huszárszázadosnak

az 1848/9-diki szabadságharc hőse

bajnokának, a hű barátjának emlé-

kül barátjai. Született 1831,

megh. 1868 április 5.

A fennmaradt szájhagyományok szerint Papp László a szabadságharc leverése után menekült Kutásra s mint bujdosó negyvennyolcas katonát a Boronkay család rejtegette Kutaskozmai birtokán és kastélyában mindaddig, míg az enyhülés be nem következett. Sokszor keresték, de nem tudtak nyomára bukkanni, mert úgy megszervezték, hogy ilyenkor az erdőbe menekült, ahol sokszor heteken keresztül tartózkodott és az uraság cselédjei közül néhány megbízható személy látta el eleséggel és gondoskodtak őrzéséről is.

Itt, Kutason halt meg és annak idején nagy parádéval temették el. A hagyomány szerint katonáság is részt vett a temetésen és disztlövések közben engedték le koporsóját a sirba. A temetésen résztvevők kokárdákkal, nemzetiszínű szalagokkal feldiszitett ruhákban vettek részt a temetésen.

Régebben, még a felszabadulás előtt is - az idősebbek elmondása szerint - a március 15-i ünnepélyeket, megemlékezéseket minden esztendőben kint a temetőben a siremléknél tartották.

Idős Vádadi József elmondása szerint ilyenkor minden esztendőben a reformátusok által használt zsoltáros könyv 90. zsoltárának - Te benned biztunk eleitől fogva... - dallamára az alábbi szövegű éneket énekelték, melyet tudott a lakosság is, főleg a reformátusok.

Hősök, kik a hazának védelmében
Elhulltatok, nyugodjatok békében.
Nyugtasson a föld, melyért hullt véretek.
Mi hálásan őrizzük emléketek.
Hamvatokból fakadjon virág a
Népek szabadsága oltárára.

Ezt egy régi - 1880-as családi imakönyvben is megtaláltam kézzel beírva - mely Kovács Győző kutasi lakos tulajdona volt és ma ifjú Váradi József kutasi lakosé.

A szöveg szerzőjét nem ismerem. Feltevés, hogy Fekete nevű kutasi volt tenítő írta.

A másik - általam ismert - szabadságharcos honvédsir a nagy-
korpádi temetőben van. A sir fölött áll a fekete színű márványkő,
melynek felső részén egy szomorú füz látható, alatta az alábbi felir-
at:

Itt nyugszik
Istenben boldogult
Pados János
volt 48/49-es honvédorvos
Somogy vm.tb.főorvosa.
meghalt 60 évi pályafutás után
1907. augusztus 29.
84 éves korában.

Hogyan került Pados János Nagykorpádra, kérdezheti bárki?
Öreg korában leányánál lakott, aki Szabó Ferenc nagykorpádi refor-
mátus lelkész felesége volt.

Nagykorpádi idős emberek beszélnek még arról, hogy nevezett
sokszor mesélt a szabadságharcról a gyermekeknek. Sajnos, nem jegyez-
ték fel azokat a történeteket, melyeket Pados János mondott el annak
idején a harcokról, melyekben részt vett.

Papp László kutasi sirja ma is gondozott. Bár nincs beke-
rítve, az uttörők és a KISZ-esek tartják rendben, minden tavasszal vi-
rágokat ültetnek a sirra.

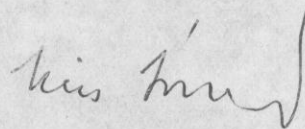
Pados János sirja a nagykorpádi temetőben vasráccsal van
körülvéve. Ugyancsak a nagykorpádi KISZ fiatalok tartják rendben.

Bizonyosan vannak honvéd sirok, 1848/49-es szabadságharcos
emlékek a megyében. Milyen szép lenne, ha a honismereti mozgalom ke-
retében mindenütt felkutatnák s rendben tartanák ezeket a késői u-
tódok számára oly becses helyeket, emlékműveket.

Hónapokig kerestem, kutattam az emlékeket, hagyományokat.

Ilyen hosszú idő után már nehéz megszólaltatni azokat is, akik gyer-
mekkorukban esténként még szívesen hallgatták a régi harcok törté-

neteit elektől. Pedig olyan dicső korszaka ez történelmünknek, melyet nem tud elhalványítani az idő s még 125 esztendő távlatából is oly fényesen ragyog, mint azok szeme, akik lelkesedéssel mondták el mindazokat, melyeket a kései krónikás az utánunk jövő és élő nemzedék számára lejegyzett.

Kiss József

ny.ált.isk.igazgató.

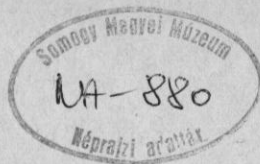
K u t a s .

Ady E.u.12.

A d a t k ö z l ő k :

1. Szerdahelyi József	48 éves	tsz tag	Kutas
2. id. Váradi József	78 éves	tsz.nyugd.	"
3. Ihárosi István	46 éves	földnyertő	"
4. Joó Imre	63 éves	tsz tag.	"
5. Vajda József	61 éves	tsz nyugd.	Nagykorpád

2356

S z e m é l y i l a p

Az 1973. évi XXI. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra

beküldött pályamunkához.

A pályázó neve és foglalkozása /tanulóknál osztálya/: Kiss József ny. isk. igazg.

Az iskola neve /tanulóknál/:

A beküldött pályamunka címe: 1848/49-es emlékek nyomában Kutason és környékén.

A gyűjtés helye /helység, megye, járás/, ideje /megtől-meddig/ és egyéb körülményei /pl. a pályázó kapcsolata a községgel/:

Kutas és Nagykorpád, Somogy megye, Nagyatádi járás, 1973-ban. 1950 év óta lakik a községben, ahol 1971 február 16-ig volt az ált. iskola igazgatója. A pályamunkában feldolgozott témakörben olvasott irodalmi forrásmunkák megjelölése / feltüntetve, hogy mi van közülük a pályázó birtokában/:

- . -

A pályázathoz használt irodalmi forrásmunkák / amennyiben a pályamunkában nincsenek feltüntetve/:

- . -

Az adatközlők /akiktől a pályázó az anyagot gyűjtötte/ személyi adatai, / név, életkor, foglalkozás, lakóhely, - telepeseknél korábbi lakóhely is/ amennyiben a pályamunkákban nincsenek feltüntetve:

A pályázatban feltüntetve.

Résztvett-e a benyújtott pályamunka valamilyen más /járási, városi, iskolai, stb. pályázaton? Ha igen, melyiken és milyen eredménnyel?

Nem

A pályázó további gyűjtési /pályázati/ tervei:

Ragadvány nevek Kutas községben, Csertelep élete és pusztulása

Kelt: Kutas, 1973 augusztus hó 25.

Aláírás: Kiss József ny. ált. isk. igazgató.

Lakáscím: Kutas, Adv. E. u. 12.

Esetleges szünidei cím:

Kiss Főzsef:

1848/49-es emlékek nyomában
Kütason és környékén .-c. pályázatához

